

NECROLÒGICA

ALEGRIA BORRAS I RODRIGUEZ: DES DE BARCELONA A EUROPA

Per

Dra. Encarna Roca

Acadèmica de número

Llegida en sessió ordinària de data 1 de març 2022

Alegria Borrás i Rodríguez va néixer a Barcelona el febrer de 1943. Hauria complert fa pocs dies 79 anys. Filla d'un advocat més aviat republicà i de Dª Rosario, soriana de soca-rel, va estudiar a la Universitat de Barcelona, a la seva Facultat de Dret on s'hi doctorà l'any 1970. De 1964 a 1982 va ser professora ajudant i després adjunta de dret internacional públic i privat a la Universitat de Barcelona, i des de 1985, catedràtica de dret internacional privat a la Universitat de Barcelona. Prèviament ho havia estat a la Universitat de Còrdova (1982-1983) i a la Universitat Autònoma de Barcelona (1983-1985).

La seva tasca principal es va produir en els àmbits del Dret internacional privat, començant per la delegació espanyola a la Conferència de La Haia de Dret internacional privat des de 1986, on va acabar essent el cap de dita delegació i després Delegada d'Espanya per a la cooperació judicial en matèria civil dins la Unió Europea des de 1993, delegada d'Espanya en el Comitè Permanent del Conveni de Lugano sobre competència judicial, reconeixement i execució de sentències en matèria civil i comercial des de 1996. Va ser vocal permanent de la Comissió general de Codificació d'Espanya i membre del Consell científic del Patronat Català Pro Europa, i de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat i va rebre en 2014 la Creu de Sant Jordi, precisament per la seva tasca en les organitzacions a les que pertanyia i a què m'he referit.

Quan es van crear els sistemes actuals d'acreditació, va ser membre del Consell Nacional per a la Recerca i Presidenta de la Comissió de Ciències jurídiques.

La seva especialitat en dret interregional, a la què em referiré després, va permetre introduir una sèrie de regles referides als Estats plurilegislatius en l'àmbit europeu en els Convenis que va negociar en La Haia i Brussel·les. Va morir a Barcelona, la seva ciutat, el mes de desembre de 2020.

Tots els seus càrrecs merescuts i guanyats a pols no li van impedir ser la gran amiga dels seus amics, la gran mare de família i la gran cuinera. L'Alegria va gaudir d'una família: dos fills casats i quatre nets, a més d'en Josep Maria, el company de tota la vida. Ells compregueren que les seves activitats científiques eren una part molt important de la seva vida al servei de l'Estat en els àmbits del dret europeu sobre tot, i per tant, ells li van donar suport en les seves activitats, les seves absències i les seves hores de dedicació a la seva feina. És ben cert que no es donen premis a aquests aspectes, però sense aquests recolzaments invisibles no es pot progressar.

També ha tingut els seus deixebles, bons i respectats. I que la respectaven a ella, de manera que es pot dir que eren com una família paral·lela, perquè li produïen les mateixes satisfaccions i els mateixos disgustos. Que no tot són flors i violes en la vida d'un acadèmic.

És ben conegut que els professors universitaris exercim quatre funcions que formen el que podríem identificar com el nostre estatut: l'ensenyament, la recerca, la gestió i la transferència de coneixements. Alegria va ser excel·lent en aquestes tasques. Tothom ho admet i a més, és un dels professors més citats i coneguts entre els col·legues d'arreu de la nostra cultura jurídica.

Començaré per la recerca. Alegria va tenir la sort (i haig de reconèixer que l'atzar també influeix una mica en les nostres carreres personals) que en un moment determinat, allà pels anys 70, l'antiga assignatura de Dret internacional públic i privat es va dividir en dues branques: la de públic i la de privat. Penso que això no va ser determinant per a ella, perquè podria haver excel·lit igual amb l'antiga estructura, però segurament aquesta circumstància li va permetre dedicar la seva gran intel·ligència al camp del dret

internacional privat, que es trobava menys estudiat en aquells moment i requeria més aprofundiment. A més, gairebé va coincidir amb el canvi de les antigues regles del primer títol preliminar del Codi civil, totalment desfasades en aquell moment i que ara, ho tornen a estar. Ningú li agrairà mai a Alegria els seus estudis i les seves publicacions en l'assentament de la nova disciplina i el que va fer per modernitzar unes normes que aportaven una sistematització diferent a les del vell títol preliminar del Codi civil. El puzzle semblava molt senzill quan ella l'explicava. Però no ha vist la reforma del Codi civil. Penso que jo tampoc la veuré.

A més, la matèria no es limitava i no es limita a les relacions privades internacionals: l'aplicació de les regles als conflictes interns, el que s'anomena "dret interregional", assignatura que vam ensenyar juntes com a optativa en la nostra Facultat a la UB. El mèrit d'Alegria va ser doble, des d'aclarir el significat d'aquestes complexes regles, fer-les comprensibles i sobretot, aplicables en l'Estat plurilegislatiu en què es va constituir el nostre país des de l'entrada en vigor del Codi civil i sobretot, convèncer els seus col·legues de La Haia i Brussel·les que quan es tracta de dret espanyol s'han de tenir en consideració els altres ordenaments jurídics vigents. Jo penso que ella i en Lluís Puig van ser de les poques persones interessades en aquest petit àmbit de l'assignatura i tots els advocats saben que si tenien un conflicte en relació a punts de connexió, norma de conflicte, etc. calia recórrer a la Dra. Borrás.

Ella va ser una pionera en els complexos temes de Dret internacional privat; va introduir nous criteris sobre punts de connexió; va proposar la substitució del de la nacionalitat o el veïnatge civil, pel de la residència, acceptat finalment en diversos Convenis internacionals. I com tots els precursors, ha hagut de lluitar amb la incomprensió dels "clàssics": allò de "sempre s'ha fet així". Això unit a una certa incomprensió sobre la vigència del dret creat per la UE, que encara molts consideren que és dret estranger va portar a alguns a entendre que en algunes coses estava parlant de fantasies per a professors.

Una bona recerca porta a una bona docència: la matèria sobre la que va ensenyar és difícil, perquè s'ha de saber dret privat (civil i mercantil) per poder aplicar les regles del dret internacional privat quan es produeix un conflicte de lleis. Alegria tenia molts

coneixements de matemàtiques i la lògica ajuda a plantejar i resoldre bastants problemes relacionats amb aquesta part de l'ordenament jurídic. Un col·lega de la Facultat deia (exagerava) que els professors de dret internacional privat solament tenien que explicar 6 articles del Codi civil, mentre que els civilistes ens havíem d'ocupar de tota la resta. La comparació no és justa. L'ensenyament d'aquesta matèria requereix dots de convenciment i de claredat, molt importants. A més del coneixement i l'agilitat per bellugar-se entre les normes de conflicte. Quan augmenten els matrimonis entre persones de diferents nacionalitats al sí d'Europa, amb totes les conseqüències a l'hora de la crisi; quan hi ha successions amb béns situats a diferents països, amb legislacions diferents; quan hi ha empreses que contracten amb diferents consumidors que viuen en diferents països; quan la protecció de dades i la de la intimitat de les persones en la xarxa ja no es limita a l'Estat de residència, llavors aquesta fantasia es torna realitat i són molts els advocats que havien recorregut al sabers de la Dra. Borrás per tenir clares les normes que regien la relació jurídica en qüestió.

L'aspecte de gestió en les seves universitats, Autònoma y Barcelona, ha estat importantíssim. Alegria no va ser d'aquells professors que no baixen a l'arena política universitària per no embrutar-se les mans en conflictes més o menys importants i alguns cops exclusivament personals, però sempre durs. Va gestionar els primers temps del programa ERASMUS a la UB. Va ser vice-degana a la UB en els primers setanta. Vice-rectora a la UAB i ha ocupat també diversos càrrecs a les institucions a les que va pertànyer: l'Acadèmia, la Comissió Jurídica Assessora, la RJC. Totes les institucions recorden, i els seus membres recordem, la seva manera de fer, l'encert en la gestió i la fermesa en defensar les seves opinions, alguns cops allunyades de les de la majoria. En això va demostrar la seva independència, la fermesa de les seves idees, sempre fonamentades i la convicció en el treball ben fet.

Em vull aturar un moment en la seva tasca a l'Acadèmia. Alegria va llegir el seu discurs l'any 1993 sobre el recent, en aquell moment, Conveni de Nacions Unides sobre l'interès del menor, que vaig tenir l'honor de respondre en nom de l'Acadèmia. El títol del discurs va ser: *“El interés del menor como factor de evolución y progreso del Derecho internacional privado”*. En aquest discurs analitzava el Conveni de l'ONU, aprovat l'any 1989, any que determina el final d'una era en la història d'Europa: cau el mur de Berlín i s'aprova aquest Conveni que canvia el mateix concepte de dret de

família, que superant la tradicional centralitat matrimonial, per establir el centre en la protecció legal de la part més dèbil de les relacions familiars, els nens. El discurs tracta de les regles per determinar la llei aplicable en les relacions entre pares i fills quan hi ha elements d'estrangeria i assenyala que l'element de protecció en què consisteix l'interès del menor no sempre es troba en la llei nacional del menor, perquè diu que *“deben distinguirse los intereses de política legislativa que se defienden y la verdadera justicia material”*. En aquest treball, el primer en què s'ocupa d'aquest problema, es refereix extensament a la sostracció internacional de menors, que ja ella va considerar com un dels fenòmens més freqüents en les circumstàncies socials, culturals i jurídiques del moment en què va pronunciar el seu discurs i que ja anava en augment. Efectivament, en un treball posterior, de 2014, publicat a la RJC posa de relleu que a la UE, la no discriminació per raó de nacionalitat i ciutadania europea són elements que s'han de prendre en consideració per a la utilització de la residència habitual com a punt de connexió, sobre tot, a partir del Tractat d'Amsterdam, quan la CEE comença a ocupar-se del Dret de família.

Aquesta darrera cita em porta, ja per acabar, als dos aspectes més importants i decisius de la seva tasca, dels quals l'Acadèmia va tenir coneixement puntual per mitjà de les comunicacions de la Dra. Borràs als nostres plenaris. Es tracta de la seva important activitat a la Codificació internacional donada la seva tasca com a delegada del Govern d'Espanya a la Conferència de La Haia i a la Codificació europea, en qualitat de representant d'Espanya en l'àmbit de la justícia (assumptes civils) a la CEE, després UE, des de 1993-2007 i finalment, la seva tasca científica i d'assessorament en els Convenis de Roma i Lugano.

En el primer aspecte de la seva activitat internacional s'ha de dir que va prendre part en els importants Convenis de La Haia sobre adopció internacional i sostracció de menors i va ser correlatora del Conveni sobre aliments. De manera que en 2016, quan va cessar la seva activitat, va ser homenatjada “per la seva dilatada presència i participació en la Conferència”.

I en relació a la Codificació europea, la seva tasca més destacada i coneguda va ser la que va dur a terme com a relatora del Conveni Brussel·les II, sobre assumptes matrimonials i la protecció dels fills. L'informe explicatiu del mencionat conveni,

canviat posteriorment, va ser conegut com “l’Informe Borràs”. I va ser la base dels Reglaments comunitaris 1347/2000 i posteriors.

Aquest coneixement del dret europeu va fer que col·laborés amb una secció fixa a la RJC on es comenten les decisions del TJUE, que va codirigir des de 1987.

He participat en diversos homenatges a la Dra. Borràs: des de l’acte de lliurament de la medalla al mèrit jurídic atorgat per la Fundació de la Reial Acadèmia de Jurisprudència i Legislació d’Espanya. En vida i un cop morta, per desgràcia. He après molt d’ella i vull acabar repetint unes paraules que vaig pronunciar ja no recordo quan ni on:

“deixeu-me acabar amb un homenatge personal a la meva gran amiga Alegria Borràs. Alegria va ser una dona molt conscient de la seva condició. Sense ostentacions ni proclamacions: volia que se la tractés com “una persona normal”, com em va dir un dia en una de les nostres converses. Perquè tota la tasca important que va dur a terme la va fer amb el convenciment de que els seus coneixements s’havien d’aplicar per aconseguir el millor desenvolupament de les normes jurídiques, la qual cosa implicava com a conseqüència, la protecció dels afectats en les conflictes. Molt possiblement sense proposar-s’ho, va fer que la figura de la dona tingués un relleu important en la seva professió. En ella sí que concorrien els principis de mèrit i capacitat. El seu exemple ens emplena de confiança en la possibilitat d’un món més just i més igualitari.

Alegria: vas complir amb escriure els teus deures. Descansa en pau.

Querida Decana, Dear Mistress Reding, querida Ministra de Defensa, mi querida Margarita. Querida Presidenta del Senado.

Es para mi un honor poder presentar la figura de Alegría Borrás en este foro internacional con ocasión de la concesión del Business & Justice European Forum Award

Es la tercera vez que me corresponde el honor de presentar a Alegría. La diferencia es que ahora ella no está. En la concesión del Premio Puig Salellas, en la Real Academia de Jurisprudencia y Legislación con ocasión de la concesión del Premio a la excelencia en el jurista, por parte de la Fundación de la Real Academia y ahora en el marco del 3rd Women Business & Justice European Forum

Será porque hemos sido muy amigas, aquellas amigas que han

compartido inquietudes profesionales y personales en muchos ámbitos de nuestras vidas, que no tienen que estar juntas para saber que se tienen y que hemos corrido en caminos paralelos, pero yo diría que casi siempre en la misma cota. Con una diferencia: Alegría tuvo una familia que la arropaba en sus múltiples actividades, en sus ausencias, en sus trabajos. Es cierto que no dan premios a estos aspectos, pero los premios no vendrían si los apoyos invisibles no contribuyeran.

Para los no habituados a la jerga académica, y antes de entrar de lleno en la actividad de la Dra. Alegría Borrás, creo necesario explicar muy someramente el contenido de los aspectos a los que me voy a referir.

El profesor universitario tiene cuatro funciones por las que se le evalúa y se le considera: la enseñanza, la investigación, la gestión y la transferencia de conocimientos. Alegría fue excelente en estos cuatro aspectos y no es una exageración: sus discípulos, sus alumnos, sus colegas en todo el mundo ¿quién no conocía a Alegría en Europa y América?, sus amigos podemos dar fe de lo que acabo de decir.

Empezaré por la investigación porque sin investigación adecuada, no puede hacer enseñanza fructífera. Alegría Borrás tuvo la suerte (y esa también influye en las carreras personales) de que en un momento determinado la antigua asignatura de Derecho Internacional público y privado, se dividió en dos, la de público y la de privado. No es que eso fuera determinante, porque si se hubiera dedicado a la antigua materia conjunta, hubiera obtenido los mismos resultados, pero ello le permitió dedicar su gran inteligencia a un campo menos cultivado, que requería mucho laboreo, porque, además, vino casi a coincidir, y digo casi porque la división se había producido antes, con la reforma del Título preliminar del Código civil, que cambió las viejas reglas, totalmente desfasadas. Nadie le agradecerá nunca a Alegría Borrás sus trabajos en el asentamiento de esta nueva disciplina, lo que hizo para modernizar unas reglas que aparentemente eran nuevas, pero que solamente aportaban una sistematización más clara. El puzle parecía sencillo en sus manos. Pero, además, había otro elemento más perturbador: la aplicación de las reglas a los conflictos internos, el llamado “derecho interregional”, asignatura que enseñamos juntas como optativa en la Facultad de Derecho de nuestra

Universidad de siempre, la UB. El mérito de Alegría fue doble aquí: desde desentrañar el significado de estas complejas reglas para hacerlas comprensibles y sobre todo, aplicables en el interior de un Estado plurilegislativo, como el nuestro, hasta convencer a sus colegas en La Haya y Bruselas que en España había que tener en consideración la coexistencia de diferentes legislaciones civiles para que las reglas internas no quedaran alteradas por nuevas decisiones.

En ocasión de la entrega de la Medalla de la Fundación de la Real Academia, yo le preguntaba y me preguntaba si ella y yo veríamos realizado el ideal de una ley de derecho interregional, materia sobre la que el Estado tiene competencia exclusiva. Ella no lo verá.

Ella fue pionera en estos complejos temas del Derecho internacional privado, introdujo nuevos criterios sobre los puntos de conexión, propuso la sustitución del de la nacionalidad o la vecindad civil, en el caso del derecho interregional, por el de la residencia, aceptada finalmente en Convenios Internacionales. Y como todos los precursores tuvo que luchar con la incompreensión de los “clásicos”. Aquello de “siempre lo hemos hecho así”.

Como he dicho antes, una buena investigación lleva a una buena docencia. Lo que no significa que la docencia tenga que ser fácil. La materia es muy compleja y hay que saber derecho privado previamente a conocer las reglas de su aplicación cuando se produce un conflicto de leyes. Alegría tenía muchos conocimientos de matemáticas y solo la lógica es capaz de plantear y resolver los problemas.

Un colega de la Facultad decía, exagerando, que los profesores de Derecho internacional privado solo tenían que explicar seis artículos del Código civil, mientras que los civilistas teníamos el Código entero para nosotros. La comparación no era justa. La enseñanza de esta materia requiere dotes de convencimiento y claridad muy importante. Ella ha tenido muchos alumnos, menos discípulos, pero estos han sido y son muy buenos, porque un buen profesor sabe arrancar vocaciones incluso en las materias más complejas.

El aspecto de gestión en sus universidades, Barcelona y autónoma de Barcelona ha sido importantísimo. Alegría no ha sido de aquellos profesores que no bajan a la arena política universitaria para no ensuciarse las manos con conflictos, más o menos importantes, pero siempre duros. Gestionó ERASMUS para la UB; fue vicedecana de la Facultad de Derecho en tiempos del cólera: primeros setenta. Vicerrectora en la UAB. Y diversos cargos en instituciones a las que perteneció: Academia de Jurisprudencia y Legislación de Cataluña, Comisión Jurídica asesora de la Generalitat; colaboradora habitual en la RJC. No voy a enumerar todas sus actividades de gestión. Sería muy largo, aunque lo que sí debe decirse es que todas las instituciones con las que colaboró recuerdan su buen hacer, su acierto en la gestión y su firmeza en defender opiniones propias, algunas veces alejadas de las de la mayoría.

A continuación, debo hacer alusión a la parte más importante de la actuación de Alegría Borrás. Y que pueden considerarse transferencias en el sentido más moderno de la palabra

I. LA CODIFICACIÓN INTERNACIONAL. LA HAYA.

La larga lista de cargos que ha ostentado Dª Alegría Borrás desde que en 1987 se la nombra representante de España en la *Conferencia de la Haya de Derecho internacional privado* es impresionante. Pero, ¿a qué se dedica esta institución? ¿Para qué sirve un entramado tan complejo, siendo así que su estatuto no se aprueba hasta octubre de 1951, aunque existe desde 1893. Debe tenerse en cuenta que los ordenamientos jurídicos de todos y cada uno de los países que existen requiere un organismo que se ocupe de establecer una reglas comunes y aceptadas por dichos países, para resolver los problemas de armonización de las diferentes legislaciones. La aplicación de los convenios, entonces, debe ser controlada en este caso, por la Conferencia, que en palabras de Dª Alegría, han pasado de ser de “una fábrica de convenios” a una “niñera de convenios”.

Alegría Borrás ha sido un importante personaje en este tipo de actividad en la Conferencia de La Haya. Ha tomado parte muy activa en Convenios relativos a adopción internacional y sustracción de menores; ha sido co-relatora del Convenio sobre alimentos y... mucho más que no les cuento. Toda esta actividad ha producido que fuera homenajeadada en 2016 “por su dilatada presencia y participación en la Conferencia”.

Esta actividad en el ámbito del Derecho internacional privado ha llevado a que fuera nombrada miembro de numerosas asociaciones científicas y profesionales tanto españolas, como extranjeras, como l’Institut de Droit International; el Groupe Européen de Droit International privé, que presidió desde 2003 a 2006; l’Academie International de Droit Comparé y otras organizaciones, como la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Cataluña, que si bien no está especializada en Derecho internacional privado, sí que su elección fue debida precisamente a su alta especialización en el tema. Habiendo participado activamente con una serie de comunicaciones, algunas de ellas publicadas también en revistas de prestigio. Y en esta calidad también perteneció a la Comisión de Codificación de España y a Comisión de Codificación de Cataluña.

II. LA CODIFICACIÓN EUROPEA EN EL ÁMBITO DEL DERECHO DE LA FAMILIA.

Podemos distinguir dos periodos en su actividad europea: la que desarrolla como representante de España para la cooperación en el ámbito de la justicia (asuntos civiles) en la Unión Europea (1993-2007) y su labor científica y de asesoramiento en los Convenios de Roma y Lugano. La labor más notable, por importante y conocida, llevada a cabo por Dª Alegría Borrás lo fue en su calidad de relatora del Convenio “Bruselas II”, sobre asuntos matrimoniales y la protección de los hijos. Alegría fue la encargada de redactar el Informe explicativo del mencionado Convenio, conocido con el nombre de “Informe Borrás”. Más adelante el Convenio fue la base de los Reglamentos 1347/2000 y posteriores hasta el actualmente vigente.

La dedicación de Alegría Borrás al Derecho europeo la ha llevado a la dirección de revistas especializadas, entre ellas, la de la Revista española de Derecho Internacional; los consejos de redacción de la revista Noticias de la UE, la Revue de l’Assamblée des Régions d’Europe. Y la importante labor que desarrolló en la reseña de

la jurisprudencia del Tribunal de Justicia de la UE en la Revista jurídica de Cataluña, en la sección “Jurisprudencia comunitaria”, que codirigió desde 1987.

Creo que las palabras de Fernández Rozas en la semblanza publicada en el libro-homenaje que los colegas y el quien es quien en el Derecho internacional que se preciaba en aquel momento le dedicaron:

“Algo consustancial en la personalidad de la homenajeadada en este libro es trascender del limitado círculo de su Facultad y de su Universidad, para participar en los eventos propios del colectivo de profesores dedicados a las enseñanzas internacionalistas. Alegría Borrás siempre consideró muy gratificante que en el medio universitario floreciese un abierto espíritu de colaboración y fue consecuente con ese aserto”. Y el título de este libro es bien significativo **"ENTRE BRUSELAS Y LA HAYA. Estudios sobre la unificación internacional y regional del Derecho internacional privado. Liber Amicorum Alegría Borrás"**.

Déjenme acabar con mi homenaje personal a mi gran amiga la Dra. Alegría Borrás Rodríguez. Alegría fue una mujer muy consciente de su condición de tal. Sin alardes ni proclamaciones; quería que se la tratara como “persona normal” como un día me confesó, porque toda la importante labor que llevó a cabo la hizo por convencimiento de que sus conocimientos debían aplicarse para el mejor desarrollo de las normas jurídicas, lo que comportaba ineludiblemente la protección de quienes lo necesitaban. Seguramente sin proponérselo hizo que la figura de la mujer tuviese un relieve muy importante en su profesión. En ella sí que se cumplían los principios de mérito y capacidad. Sustituyó a un hombre importante, Julio González Campos y a lo mejor será sustituida por otra mujer. Su ejemplo puede llenarnos de confianza en la posibilidad de un mundo mejor, porque será más justo.

Gracias.